

LA MELETXA POLINA

*M. Lourdes Ambrós i Ortiz
Biel Pubill i Soler*

- *Leia Malena, conta'm un conte!*
- *Au!, Carmeta, no m'atabalos! Dis-li a ta reieia.*
- *Ti Cinta, m'aspliques un conte?*
- *La has fet cubo de la clotxa?*
- *Sí!*
- *I dels corassons?*
- *Sí! Va, dis? Ara me'l contes?*

- Pués mira, xica, me'n recordo d'un d'una meletxeta, Polina li dien, que era la més menuda meletxa que vivia al formiguer de davall del perge. Era la més trapassera i arromangada de la quinta, des del primer dia anave tota xompeta pels laberints donant tombs com una reballuga, fent curumbel-les i trompicons aquí i allà, tota fatrellota amb la roba que li anave bogaldera i mal farjada. No veigos com anave de plena de xirlos! En fi, era un trasto!

Tothom la va conèixer en dos dies, i el qui més lo sinyor mestre que a la doltrina veia com les altres meletxetes deprenien totes les coses que contave mentres que Polina semblave pensar en la fira de Flix, com si estigués a

Dixem-mos de romanços, a la meletxa Polina no li agradave gàrie anar a estudi. Estave feta un esgambiri! Ella sols pensave en el dia que podria sortir al defora.

Per fi arribà el dia. Va fer una corrida entre les altres i arribà la primera a la sortida del formiguer.

- Ojo! Polina! No corgos! -li die lo sinyor Pepito, lo mestre de les menudes meletxes-

- *No patixques, no passe res!*
- *No te'n fios! La llum del dia t'ancegarà!*
- *La llum de què? Ahhhhhh!*

La menuda meletxa, que no havia parat prou atenció a estudi, va rodolar pel petit fimeral del niu anant a cabussar-se en un petit xoll que per a ella era com un gran cubell.

La pobra Polina, assustada com estava, no retxistà quan lo mestre la rebunyí.

- Veigues com t'has posat, tota galdosa! -li die lo sinyor Pepito mentres la resta de companyeres se'n burlaven tot cantant:

Polina marruixa,
pota de figuera,
quan te casaràs,
ja serà la primavera.

- Sembles una desjecta!.. Tí, no ploras més, agafa aqueste drap i llímpia't la cara,... i posa't al teu En estes que van continuar la sortida pel coster, però la petita meletxa pronte va volguer demostrar qui era i abandonà la filera.

- S'han rigut de mi -pensave-. Però haig de demostrar-los de viritat qui sóc. Buscaré feto per minjar i el portaré sola a la barraca, ils dixeré parats.

En estes estava quan, a la vora d'un bancal, va trobar un tros de polo de color roig que li devia haver caigut an algun xiquet.

- Jolin! -exclamà mentre pensave si sirie bo per minjar-.

S'hi acostà, n'hi va xusclar una mica i, la molt llepleta en mossà un tros. A llavontes se'l carregà a l'esquena i començà el lent camí de tornada.

- Ostimeta! -tornà a exclamar- Este minjar deu donar força perquè cada cop me pese menos a la meua esquena -pensave a mida que avançave sense parar-.

Així arribà al niu, davall del perge, on l'esperaven nervioses totes les meletxes.

- On t'has posat? Carnussa! Ia és hora cauta i teniem quimera que no t'hagués passat algo!

- Pués hai anat a buscar minjar! Mireu què us hai portat! -die tota estarrufada sense amollar el totxo del polo que, ara, és clar, estava tot desfet-.

- Calla, somera! No rigos més i veigues lo que portes!

Al girà's la pobra Polina canvià de color.

- Arrea! Assea't a la galleta i vés-te'n a agitar de seguida, però abans tira el totxo a la bassura! Este camí passa però no hi tornos a desobei-mos -li va dir lo sinyor Pepito-.

Polina acotxà el cap mentres passave pel mig de les companyeres que no podien aguantar la rissa mentres li cantaven:

*Polina marruixa,
pota de figuera,
un polo ha arrastrat
i res no li ha quedat!*

*L'unsandemà les menudes meletxes van tornar atra vegada a costura. Lo sinyor Pepito va explicà'ls-hi les coses que eren bones per minjar i que, en fê-s grans, haurien de portar als magatzems del formiguer. Començà amb los vegetals: **bajoca, pegalosa, pegadolça, amella, aubercoc, auberginya, auliva, auberge, calipto, lletugues d'enciam, primentons o prebines, maçana, mangrana, regalíssia, panís, palosanto, pataca, figa xumba,...** - però pronte la nostra Polina desconnectà i destirotada com estave s'enfrascà en les seues cabòries, sense escoltar lo què die el mestre-*

...tè, somera, tocino, javall, mixó, fureta, matxo, abadejo, catxap, rata-panada, rabosa, reclau, regandaix o fardatxo, ranixa... -ni quan explicà los animals dixà els seus pensaments-

Per fi s'espavilà quan va sentir que tornaven al defora. En treure el cap, però, van notar corrent d'àrie i van veure que hi havia bòria.

- Sortim igual sinyor mestre? -van preguntar algunes meletxes-

- Claro! -respongué- Mai hau de fer el dropo ni hau de tenir perea de caminar per trobar minjar per portar a la despensa! Naltres, les meletxes, treballem tant si fa cerç com si fa sol.

I així van començar la nova excursió. Però al cap d'un rato de caminar van sentir un fort tro acompanyat d'unes grans gotes que els queien a costat i costat com a bombes.

- Correu! Comence a plovisnar! Embosti-mos en esta catxapera que estirem a resguard -crijà el mestre-

Después de la corrida i a la foscor sols se sentien els esbufecs de les porugues meletxes. I els primers comentaris no van tardar a senti's:

- Algú de valtres ha portat una vela? No s'auvire res. Està més fosc i haumit que la gola d'un llop!

- Sisquera no sigo lo cau d'una alimanya!

- Ohhhh! -exclamaren-

- O del gusarepa o de la tiruga! -crijà Polina amb veu ronca per fê'ls por-

- Ahhhhh! -cridaren a una les demés meletxes-

- No tingueu temor -tallà en Pepito-, estem en una catxapera!

- Us assusteu de seguida! -digué Polina rient-se'n ara ella de les seves companyeres-

- Claro, con que tu ets tan valenta! -li van contestar-.

- Vaie, pués sí, què us creieu?

- Bueno, prou! -digué el mestre- Ha acabat de ploure. Tornem cap a casa, i tu, Polina, no amoinos més i posa't a la coa.

Polina va agarrar una perra de cuidado! No li feien mai cas i sempre se'n burlaven. En estes que a la vora mateix del formiguer, allà davall del perge, mentre les meletxetes anaven cap a la barraca, va veure una menuda ranixa i a l'instant pensà: - Si l'agafo los demostraré qui sóc, i no se'n riuran més de mi!

Dit i fet. Saltà damunt la coa de la ranixa i la mossà.

- Ti mossada! Et rendixes? Dis! -cridà Polina-.

Aquella però com si no l'hagués ni vist, seguia immòbil, com si estés atenta d'algo més perillós que una simple meletxa.

- Polina! Ai, coi! Dis, què fas agarrada a la coa d'esta ranixa? -crida lo sinyor mestre des del formiguer- Solta-la! No la molestos més que t'arrebatrà contra la paret. Com te fúmigue una coada encara pendràs mal!

- Ca! si ia és meua!

En estes que la coa de la ranixa començà a donar salts com una reballuga a tort i a dret sense parar. No mirave on queie ni on tocave i mentres, Polina, agarrada sense amollar-la. El frenètic moviment convulsiu d'aquella coa, que no semblave tindre amo, la portà a rebolcar-se per terra donant incontables curumbel.les fins que, passat un rato, perdé força i els salts espasmòdics es van anar aturant.

- Ostimeta! Per fi l'hai guanyada! -cridave Polina escarxofada sota la coa que, ara sí, tenie en el seu poder- Tinc la ranixa! Mireu quin fato de minjar que porto! Mireu que...

- No mos sorollos més! T'hauria de fumbre un bon cop de totxo! Mirà bé què tens, trasto!

Polina, com va puguer, es va desfer de la coa i començà a donar tombs resseguint-la, buscant la resta de la ranixa. Des del cau, mentres, totes les meletxes que ia havien sortit a fora es tronxaven de rissa.

- Veigues tu! Que et penses que ets Sant Jordi matant lo drac? -li cridaven tot cantant:

Polina marruixa

pota de figuera,

- La ranixa ha matat?

-Amb la coa s'ha quedat!

- No cal que la buscos més! Cada camí ho esgarres! -li digué lo sinyor

Pepito-. Damunt la ranixa s'hi ha tirat un gat que se la volie minjar, i en veure's agafada ha soltat la coa per distraure l'enemic mentrestant s'escapave entre les parres i el pitxell. No n'adependràs mai! Estàs feta un Sant llàstim! Ves-te'n al quarto i mira't a l'espill! Encabat llimpia't a la galleta i agita't! Bora nit!

Tot li sortie al revés! La pobra Polina va tindre de tornar a passar pel mig de les companyeres amb el cap cot cap al seu quarto.

*L'unsandemà, altra volta, va tindre d'anar a estudi, i aquell dia sí que se'n va **enterar de la classe**. Lo mestre explicave que elles, les meletxes, durant la primavera i l'estiu havien de recollir la més gran quantitat de fato possible al magatzem del formiguer per així poder passar l'hivern amagadetes. I tot i tindre el minjar havien de sapiguer que els hiverns eren molt i molt freds.*

*En acabar van tornar a anar al defora. Aquell dia Polina s'havie promès no fer cap ximpleria. I **casi que ho havia** conseguit perquè ia eren a punt d'arribar de tornada a casa quan, de anave l'última, li va caure una colilla que havia tirat ves a saber qui. Ràpidament se li va encendre la bombilla i sense pensá-se-ho dos vegades dixà la fila i se n'anà a buscar aquella colilla encara encesa i, carregant-la pel filtro, l'arrastrà cap al fument del formiguer. Ia casi havie guanyat la costereta i l'anave a soltar **pa baix quan sentí uns xills**:*

*- Coi de Polina, atura't! Què fas? Estàs lela! Ximpla! Com se t'acudix entrar una colilla encesa al formiguer? Quin poc **senderi!** Vols que se mos cremo tot lo minjar del magatzem? -i mentres això li dien, una cinquantena de meletxes se li tirave a sobre i li prenien la càrrega apartant-la del cau-*

*- T'estàs guanyant una bona **surra!** Semble mintida! Mai n'adependràs! Menos mal que t'ham vist!*

- Io, io,...sols volia ajudar a no patir fred!

- Amb un totxo t'acalentarem! Apa, cap al quarto! No faigos parlar més.

I com los altres dies hagué de passar la vergonya de les seues companyeres:

*Polina marruixa,
pota de figuera,
amb foc jugaràs
i al llit te pixaràs!*

*Definitivament estave **arrepnedida i volia** portá's bé. I l'unsandemà, a la nova sortida ho estave conseguint però, per desgràcia, una altra tentació es crusà al seu camí. Aqueste cop va trobar una capsa de **catró plena de mistos i, així que l'aurix**:*

- Ah! -va pensar-. Si porto un misto al formiguer podem encendre foc

quan calgo a l'hivern! I totes me felicitaran!

Així que se la carregà a l'esquena i pujà la costereta del fumeral. Ia ere dalt. Tot anave bé. Va començar a baixar pels foscos i laberíntics túnels quan, de sobte, un cop a un ginoll la va fer ensopegar. Ia veieu lo misto despedit en caiguda lliure cap a baix, tocant a banda i banda de les parets del túnel, amb tant mala sort que en un d'aquestos cops s'encengué dixant anar una xispa que donà pas a una flama que il·luminà totes les dependències del formiguer. Per fi va anar a caure tot just al farcit magatzem que ràpidament començà a encendre's.

*La pobra, menuda i desgraciada meletxa no esperà un moment per sortir corrents del cau mentres **detràs seu començaven a arrometre-la una multitud de meletxes de totes mides que, unflades de ràbia, l'amenaçaven:***

- No corgos! Ia t'atenyarem! -dien unes-

- Portaràs-me l'aixat o la granera que la xafaré! -dia una atra-

- La meua aubarca et minjaràs, carnussa! -cridave una de més enllà-

*- Com t'agafem te lligarem a un **cadufo de la sénia!** -se sentie més*

lluny-

I segur que encara deuen córrer si no l'han agafat.

**I cinc de pebre,
i cinc de safrà,
lo cul de la Carmeta
està per repicar!**

VOCABULARI "LA MELETXA POLINA"

ABADEJO: bacallà.

AGAFAR UNA PERRA DE CUIDADO: expressió força emprada que s'aplica quan algú s'enfada.

AIXAT: aixada.

AL DEFORA: expressió molt i molt usada per indicar que algú va a treballar al camp. Exemple: "és al defora, no tornarà fins al vespre", "ha anat a treballar al defora",...

ALIMANYA: bestiola, animal més o menys salvatge

AMEL·LA: ametlla.

ANAR A COSTURA: expressió que ha entrat en desús però que encara és utilitzada força per la gent gran del poble per fer referència a anar a escola - sinònim d'anar a la doltrina o anar a estudi-.

ANAR A ESTUDI: expressió que ha entrat en desús però que encara és utilitzada força per la gent gran del poble per fer referència a anar a escola - sinònim d'anar a la doltrina o anar a costura-.

ARREPENEDIDA: penedida.

ÀRIE: aire. Hem pogut constatar que hi ha força gent tant a Ascó com a Ribarroja que en emprar aquesta paraula modifiquen l'ordre. Amb tot, no és una generalització ni molt menys.

ARRASTRAT: Arrossegat.

ARREBATRÀ: Tirarà, empenjarà.

ASSUSTEU -o aspanteu-: espanteu.

ATRA: altra. Tot i que no és una generalització, volem constatar que hi ha força gent que estalvia la "l" en aquesta paraula.

AUBERCOC: albercoc.

AUBERGE: préssec.

AUBERGINYA: albergínia.

AUBIRAR: veure, observar, mirar.

AULIVA: oliva.

AUVARCA: espartdenya típica, sovint feta amb pneumàtics vells -als de la Fatarella se'ls diu que són auvarques-.

BAJOCA: són les mongetes tendres

BANCAL: marge. Són les terrasses o marges que els camperols fan per guanyar terres a la muntanya, al coster.

BARRACA: "Anar a barraca" s'utilitza per expressar que s'ha acabat la feina i que un se'n torna cap a casa a descansar -a Ascó hi ha el malnom de Ca Barraca,

i també hi ha una persona que no pertany a aquesta casa a qui diuen Barraqueta-
BASSURA: paraula molt emprada per indicar la brossa, les deixalles o escombraries.

BOGALDERA: que li va ampla la roba, el vestit.

BÒRIA: boira. Hem pogut constatar que hi ha força gent tant a Ascó com a Riba-roja que en emprar aquesta paraula modifiquen l'ordre. Amb tot, no és una generalització ni molt menys. Existeix el malnom de Ca Bòria.

CADUFO -o caduf-: recipient de terrissa que, lligat amb d'altres a la roda d'una sènia, permet pujar l'aigua del pou.

CALIPTO: eucaliptus.

CARNUSSA: paraula despectiva adreçada a algú que obra amb punyeteria, que té picardia. Pot també utilitzar-se per insultar algú tractant-lo de burro, tonto...

CASI: quasi.

CATRO: cartró. Simplificació de la "t" força usada.

CATXAP: cria de conill, conill petit -és de Catxap, és el malnom d'una casa d'Ascó-.

CATXAPERA: cau de conills. Al terme de La Fatarella, a la Terra Alta, hi ha un tipus característic de construcció en pedra seca que rep aquest nom. Normalment es tracta d'un aixopluc força gran, de sostre ondulat, en volta, per capacitat per a un carro, l'animal i les persones.

CLOTXA: entrepà resultat de buidar la molla d'un pa de 1/2 kg, omplint aquest amb tomata escalivada i arengades de casc a la brasa, untat tot generosament amb oli. És un menjar típic de la tardor i l'hivern. Abans, quan s'anava al defora i no era possible anar i tornar del tros per fer els àpats, era el dinar normal entre els pagesos.

CORASSONS: nom que reben unes pastes típiques que fan els forners d'Ascó amb llard. Tenen forma de cor, estrella, trèvol..., i estan ensucrades.

CORRIDA: fer una corrida suposa fer una carrera. Per exemple per Sant Antoni es fan les conegudes "corrides de cavalls, matxos i rucs".

COSTER: el coster és una paraula que fa referència a una zona inclinada i elevada, com una muntanya. Per exemple: "tenim el mas al coster que porta al castell"

CURUMBEL·LES -o turumbel·les-: consisteix a donar tombarelles.

DALT DE LA FIGUERA: Qui "està dalt de la figuera" vol dir que està als núvols, no trepitja de peus a terra, no escolta, està despistat. També hi ha les expressions: "sembla que baixis de la Figuera" -petit poble del Priorat- o, "sembla que baixis de la Fatrella" -poble de la Terra Alta que realment es diu Fatarella-, ambdós poblets propers a Ascó i situats dalt de la muntanya, de no

massa fàcil accés fins fa ben poc. Aquestes expressions, quan s'atribueixen a algú, volen donar a entendre que està despistat, que no està al dia.

DEPRENIEN: aprenien.

DESJECTA: una persona desjecta és una persona deixada, bruta, despreocupada per la seva fesomia o aparença física.

DESPENSA: rebost, magatzem de menjar.

DESTIROTADA: distreta, sense parar atenció.

DETRÀS: darrera.

DOLTRINA: "Anar a la doltrina" -també hi ha qui diu a la "dotrina"-, és una expressió que ha entrat en desús però que encara és utilitzada força per la gent gran del poble per fer referència a anar a escola -sinònim d'anar a estudi, o anar a costura-. S'utilitza encara per indicar que van a la catequesi

EMBOSTIR: posar de qualsevol manera i apretar quelcom dintre d'un lloc. També pot significar entrar. Exemple: "Embostix-ho tot a la maleta", "Embostim-nos al cinema", "es van embostir en un bar"...

ENCABAT: en acabar, després -después a Ascó-.

ENTERAR: assabentar.

ÉS HORA CAUTA: expressió que dóna a entendre que ja comença a fer-se fosc, comença a ser tard i cal recollir-se a casa.

ESGAMBIRI: expressió aplicada a un nen/a que és espavilat i tremendo a l'hora.

ESPILL: mirall.

FARDATXO: llangardaix de color verd i més gran que un regandaix. Al poble, dins el bestiar de foc, tenim el fardatxo.

FARJADA: "Mal farjada", mal vestida, amb la roba a mig posar, mitja camisa per dins els pantalons i mitja per fora per posar un exemple.

FATO: paraula molt utilitzada i en contextos diferents. Pot significar "coses, feina". Per exemple: "porta el fato", "hi ha fato per estona", "quin fato de dinar"...

FATRELLOTA -anar fatrellota-: expressió emprada per donar a entendre que una persona va mal vestida o que no té gaire bon gust en vestir. És una expressió despectiva que es relaciona amb la gent de La Fatrella -Fatarella- "Sembles de la Fatrella".

FER CUBO: expressió molt utilitzada, en particular amb els nens petits, per donar a entendre que ja han acabat de menjar.

FIGA XUMBA: figa de moro.

FUMERAL: és el nom que rep la fumera d'una casa. Nosaltres, per la semblança, l'hem emprat per significar la part exterior d'un niu de formigues.

FÚMIGUE: "Com et fúmigue" -"com et fumi o doni". Fumbre és sinònim de

donar.

FURETA: fura petita. L'expressió "sembla una fureta" s'aplica a una persona que és molt espavilada, que sap què vol i com aconseguir-ho passant desapercebuda.

GALDOSA: "S'ha posat galdosa", s'ha embrutat. També s'aplica l'expressió "estàs galdós" quan una persona està molt atrotinada per cansament o per costipat de nas.

GALLETA: galleda, poal, ferrada...

GÀRIE: gaire. Hem pogut constatar que hi ha força gent tant a Ascó com a Ribarroja que en emprar aquesta paraula modifiquen l'ordre. Amb tot, no és una generalització ni molt menys.

GRANERA: escombra.

GUSAREPA: paraula que abans, als nens i nenes d'Ascó, els feia pànic sentir. El "gusarepa" d'Ascó seria el típic "home del sac" d'altres poblacions. A banda del gusarepa tenim la "tiruga".

JAVALÍ: porc senglar -Ca Xavalí és un malnom d'una casa d'Ascó-.

LLANGOSTA : llagosta (insecte) -també és un malnom d'una casa d'Ascó-.

LLEPLETA: una persona que és llepoleta, que li agrada el dolç, se'n diu que és lleplo o llepla.

LLETUGUES: referent a un tipus d'enciam.

LLÍMPIA: neteja.

MANGRANA: magrana (fruita).

MAÇANA: poma.

MATXO: cavall utilitzat per fer les feines del camp.

MELETXA: nom que reben una espècie determinada de formigues. Es caracteritzen per ser molt menudes i de color roig. Tot i ser molt petites són molt agressives. A Móra d'Ebre reben el nom de "melitxes".

MINJAR: menjar. No es tracta d'una generalització però l'utilitzen força la gent gran.

MISTOS: llumins.

MIXÓ: moixó. No es tracta d'una generalització però l'utilitzen força la gent gran.

NALTRES: nosaltres.

PA: abreviació de "cap a". Exemple: "anirem pa baix".

PALOSANTO: caqui -fruita-.

PANÍS: tot i que aquesta paraula és coneguda arreu, volem assenyalar que té molts sinònims: moresc, blat de moro...

PARRES: torretes, testos.

PATACA: patata.